

מצוות שמירה במקדש

ראשי פרקים.

1. מקור הדין בתורה.
2. טעם השמירה.
3. הבדל בין שמירת הכהנים לשמירת הלויים.
4. היחס בין מקום שמירת הכהנים למקום שמירת הלויים.
5. גיל השמירה - חילוק בין אופי השמירה בבית המוקד לאופי השמירה בבית אבטינס ובבית הניצוץ.
6. זמן השמירה.
7. (האם שמירה מוגדרת כעבודה. עיין ב"צפנת פענח" פ"ח הלכות בית הבחירה.)

1. מקור הדין בתורה.

- א. (במדבר א', ג') "והלויים יחנו סביב למשכן העדת ולא יהיה קצף על עדת בני ישראל ושמרו הלויים את משמרת משכן העדות."
- ב. (במדבר ג', ו' - ז') "הקרב את מטה לוי והעמדת אותו לפני אהרן הכהן ושרתו אותו. ושמרו את משמרתו ואת משמרת כל העדה לפני אהל מועד לעבד את עבדת המשכן."
- ג. (במדבר ג', ל"ח) "והחננים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו שמרים משמרת המקדש למשמרת בני ישראל והזר הקרב יומת."
- ד. (במדבר י"ח, ב' - ו') "וגם את אחיך מטה לוי שבט אביך הקרב אתך וילוו עליך וישרתוך, ואתה ובניך אתך לפני אהל העדת. ושמרו משמרתך ומשמרת כל האהל, אך אל כלי הקדש ואל המזבח לא יקרבו ולא ימתו גם הם גם אתם. ונלוו עליך ושמרו את משמרת אהל מועד לכל עבודת האהל, וזר לא יקרב אליכם. ושמרתם את משמרת הקדש ואת משמרת המזבח ולא יהיה עוד קצף על בני ישראל. ואני הנה לקחתי את אחיכם הלויים מתוך בני ישראל לכם מתנה נתנים לה' לעבוד את עבדת אהל מועד."

2. טעם השמירה.

- א. הדרך הפשוטה לומר, שטעם השמירה כמפורש בתורה! אחרי חטא קרח "וזר לא יקרב".
1. פרשת קרח פ"ח.

אליכם", ובהמשך: "ולא יהיה עוד קצף על בני ישראל", כתשובה לדברי בני ישראל²: "...הן גוענו אבדנו כלנו אבדנו. כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות האם תמנו לגוע", בדומה לפסוק בפרק א' "ולא יהיה קצף על עדת בני ישראל". וכך מפרש רש"י בפרק א': "ולא יהיה קצף: אם תעשו כמצותי - לא יהיה קצף, ואם לא, שיכנסו זרים בעבודתם זו - יהיה קצף, כמו שמצינו במעשה קרח 'כי יצא הקצף'³". ובדומה לכך מפרש הספורנו בפרק ג': "ושרתו אותו, כי עליו מוטלת משמרת הכל, כאמרו: 'אתה ובניך ובית אביך אתך תשאו את עון המקדש ואתה ובניך אתך תשאו את עון כהונתכם'. ובכן היתה עבודת הלויים שרות לכהן גדול בחלק המוטל עליו משמירת המשכן וכליו, ובשמירת הכהונה שלא יקרב זר, המוטלת על אהרן ובניו בלבד". ובדומה לדבר זה מצינו בעוד כמה מפרשים על החומש.

ברם הראשונים בכמה מקומות הלכו בדרכים שונות המובאות להלן.

ב. שיטת הרמב"ם (מקורו ב"ספרי זוטא"), הראב"ד והרמב"ן.
ז"ל הרמב"ם⁴: "שמירת המקדש מצות עשה. ואע"פ שאין שם פחד מאויבים ולא מלסטים, שאין שמירתו אלא כבוד לו, אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין."

וכן הראב"ד בריש מסכת תמיד מפרש: "ושומרים את המקדש בשביל כבודו".
ובדומה, הרמב"ן בפרושו לתורה⁵: "וטעם ושמרו הלויים את משמרת משכן העדות, שישמרו אותו בלילה וילכו סביב המשכן, כמו שאמרו: הכהנים שומרים מבפנים והלויים מבחוץ, והם כולם כשומרים לראש המלך".

ר' שמעון לפיד שליט"א הסביר את שיטת ה"ספרי זוטא" והרמב"ם, שגם הם מודים להגדרה הבסיסית של השמירה, וזהו עצם גדר שומר לשמור ממשוהו, אלא שהם סוברים שגם אם בפועל אין פחד ג"כ ישנה שמירה מפני הכבוד, והדברים מדוקדקים ברמב"ם ב"מורה נבוכים", ובהלכות בית הבחירה ו"בספרי זוטא", אולם ברמב"ם צריך עיון, מדוע מטרת השמירה של פרשת קרח נעדרת.

ג. שיטת הרא"ש (בריש מסכת תמיד).

"אינו משום חישוב גניבה, דאין עניות במקום עשירות אלא גזירת הכתוב הוא, דכתיב 'ושמרו', וגם כבוד המקדש, שלא יסיחו דעתם ממנו לא ביום ולא בלילה."
לכאורה נראה, שישנו הבדל מהותי בין טעם הרמב"ם וסיעתו לטעם הרא"ש. הרמב"ם סובר, שעצם הנוכחות של השומרים היא כבוד אך אינו רואה בשמירה מעבר לנוכחות, ואילו הרא"ש רואה בשמירה מעבר לנוכחות מעשה חיובי - "שלא יסיחו דעתם". ברם מצינו בתוספתא בריש תרומות דיון לגבי חש"ו, וז"ל התוספתא: "ר' יהודה אומר: חרש שתרים - תרומתו תרומה. אמר ר' יהודה: מעשה בבניו של ר' יוחנן בן גודגדא שהיו חרשים, והיו כל טהרות ירושלם נעשין על גבן. אמרו לו: משם ראייה, שהטהרות אין צריכות מחשבה,

2. שם פרק י"ז פס' כ"ז - כ"ח.

3. במדבר י"ז, י"א.

4. פ"ח הלכות בית הבחירה ה"א.

5. במדבר א', נ"ג.

ונעשות על גבי חרש שוטה וקטן, תרומה ומעשרות צריכות מחשבה. בירושלמי בריש תרומות ממשיכים את הדיון של התוספתא, וז"ל הירושלמי: "ואינן נפסלות בהיסח הדעת? (שאלת הירושלמי – והרי גם טהרות זקוקות לשמירה ונפסלות בהיסח הדעת, ומדוע התירו בבניו של ר' יוחנן בן גודגדא) ר' יוסי בשם ר' לא: אין כתיב בהם מחשבה, שמירה כתיב בהו". רואים מן הירושלמי שטהרות הדורשות שמירה שלא יהא היסח הדעת גם חש"ו יכול לשמור, אולם עדיין ניתן לחלק בין הרמב"ם לבין הרא"ש, ולומר שסוף כל סוף יש צורך ברמה מנימלית של שמירה חיובית, ולא כדעת הרמב"ם, שרק עצם הנוכחות.

3. הבדל בין שמירת הכהנים לשמירת הלויים.

לעיל הבאנו טעמים שונים לשמירה. נלע"ד, שניתן לומר שטעם שמירת הלויים הוא משום – "זור לא יקרב אליכם", ואילו טעם שמירת הכהנים – מפני הכבוד (או משום הסח הדעת לפי הרא"ש). נראה שאפשר להוכיח, שישנו הבדל בצווי התורה בפסוקים הנ"ל בין שמירת הכהנים לשמירת הלויים.

בפרשת במדבר⁶ נאמר: "הקרב את מטה לוי והעמדת אותו לפני אהרן הכהן ושרתו אותו. ושמרו את משמרתו ואת משמרת כל העדה לפני אהל מועד לעבד את עבדת המשכן." ברור שהפסוק הנ"ל עוסק בשמירת הלויים, ואנחנו מוצאים בו שתי נקודות: האחת – תאור השמירה: "ושמרו את משמרתו ואת משמרת כל העדה", והשניה – מקום השמירה "לפני אהל מועד."

בדומה בפרשת "קרח"⁷, הפרשה עוסקת בשמירת הלויים ושם נאמר: "...ושמרו משמרתך ומשמרת כל האהל אך אל כלי הקדש ואל המזבח לא יקרבו ולא ימתו גם הם גם אתם. ונלוו עליך ושמרו את משמרת אהל מועד לכל עבודת האהל זור לא יקרב אליכם. ושמרתם את משמרת הקדש ואת משמרת המזבח ולא יהיה עוד קצף על בני ישראל... לעבד את עבדת אהל מועד."

בפרישה זו אנו מוצאים בצורה ברורה את המוטיב של "זר לא יקרב אליכם", ולא יהיה עוד קצף – כתשובה לדברי בני ישראל "הן גוענו אבדנו כולנו אבדנו כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות", וגם כאן תאור מקום השמירה הוא "אהל מועד" ולא "מקדש."

בנגוד למה שהבאנו אצל הלויים, רואים ביחס לשמירת הכהנים. הגמ' בריש תמיד מביאה כמקור לשמירת הכהנים את הפסוק⁸: "והחנים לפני המשכן קדמה, לפני אהל מועד מזרחה, משה ואהרן ובניו שמרים משמרת המקדש למשמרת בני ישראל והזר הקרב יומת". בפסוק זה אנו מוצאים שתי נקודות השונות מתאור שמירת הלויים: האחת – המקום עליו שומרים הוא "מקדש" ולא "אהל מועד", והנקודה השניה שנאמר: "והזר הקרב יומת." לגבי ההבדל בין "מקדש" ו"אהל מועד" מצינו בפרשת "אחרי מות"⁹: "וכפר את מקדש

6. פ"ג ר' - ז'.

7. פרק י"ח ג' - ו'.

8. במדבר פ"ג ל"ח.

9. ט"ז ל"ג.

הקדש ואת אהל מועד וכו' והגמ' ביומא¹⁰ מביאה ברייתא המסבירה את ההבדל בין "אהל מועד" ובין ה"מקדש", וז"ל: "תנו רבנן: 'וכפר את מקדש הקדש' – זה לפני ולפנים, 'אהל מועד' – זה היכל" וכו'.

"מקדש" מסמל את מקום השראת השכינה, בנגוד ל"אהל מועד", שמסמל את מקום העבודה. "לפני ולפנים" הוא מקום של הדבור האלוקי, כמו שמצינו אצל משה רבנו¹¹: "ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרבים אשר על ארון העדת, את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל" (וכן כה"ג ביהו"כ נכנס לקדש הקדשים).

וכן הקב"ה כאשר מצווה על בניית אהל מועד (בפרשת תרומה) מגדירו בתור "מקדש": "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", והגמ' בשבועות¹² מבארת: "ועשו לי מקדש" וכתוב: 'ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן' ש"מ דמשכן נקרא מקדש".

ראיות נוספות, שמקדש אינו רק הבנין והמסגרת, אלא מקדש מסמל את קדש הקדשים מקום הארון שבו דבר ה', מצינו אצל בני קהת בפרשת בהעלותך¹³: "ונסעו הקהתים נשאי המקדש והקימו את המשכן עד באם." ישנו קושי, שהרי המקדש אינו קיים בזמן המסע. רש"י על אתר שת לבו לזה ומפרש: "נושאי המקדש – נושאי הדברים המקודשים". (דברי רש"י בנויים על תחילת ספר במדבר¹⁴ המתאר את תפקיד בני קהת: "ומשמרתם הארון והשלחן והמנרה והמזבחת וכלי הקדש אשר ישרתו בהם והמסך וכל עבדתו.")

ברם הירושלמי בערובין¹⁵ צמצם את הבטוי "נושאי המקדש" לארון בלבד, וז"ל: "ונסעו הקהתים נשאי המקדש" תניא – מי היה מכוין להם את הרוחות במדבר? אמר רב אחא: הארון היה מכוין להם, הדא הוא דכתיב: 'ונסעו הקהתים נושאי המקדש' – זה הארון, 'והרימו' – בני מררי, 'את המשכן עד בואם' – בני קהת שעליהם היה הארון נתון".

רואים, שהירושלמי הבין ב"מקדש" תאור לארון שבו נמצא דבר ה', וכמו כן מצינו בדברי הימים¹⁶: "ראה עתה כי ה' בחר בך לבנות בית למקדש חזק ועשה." ומסביר רש"י על אתר: "כי ה' בחר בך לבנות בית למקדש" – לא לבנות לו לדור בו כי השמים ושמי השמים לא יכללוהו, אלא למקדש לצורך הארון שנקרא מקדש דכתיב¹³: 'ונשאו הקהתים נושאי המקדש' והוא הארון וכו'...".

לגבי הבטוי "והזר הקרב יומת", הנמצא בשמירת הכהנים, ונעדר בשמירת הלויים, נראה שהוא בטוי לרמת העבודה הזקוקה דוקא לכהן או לוי, וזר שיקרב לעבוד – חייב מיתה, ולא בטוי למטרת העבודה. מצינו בטוי זה בעוד שלשה מקומות: האחד אצל עבודת הלויים בהקמת המשכן¹⁷ "ובנסע המשכן יורידו אתו הלויים, ובחנת המשכן יקימו אתו הלויים והזר הקרב יומת." ומסביר רש"י: "והזר הקרב לעבודתם זו".

10. דף ס"א ע"א.

11. שמות כ"ה כ"ב.

12. דף ט"ז ע"ב.

13. פ"י כ"א.

14. פ"ג ל"א.

15. פ"ה ה"א.

16. א' פכ"ח י'.

17. במדבר א' נ"א.

במקום השני מופיע "והזר הקרב וכו'" כבטוי כללי לעבודת אהרן ובניו¹⁸: "ואת אהרן ואת בניו תפקד ושמרו את כהנתם והזר הקרב יומת".
 ובמקום השלישי, ג"כ, כביטוי לעבודת אהרן ובניו. אחרי פרשת הלויים בפרשת קרח (שבה נעדר הביטוי "והזר הקרב יומת") נאמר¹⁹: "ואתה ובניך אתך תשמרו את כהנתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרכת ועבדתם עבדת מתנה אתן את כהנתכם והזר הקרב יומת". לפי כל הנ"ל ניתן לומר, שמטרת שמירת הלויים היא – "וזר לא יקרב אליכם", והגדרת אופי העבודה כעבודה "שלילית" למנוע את ישראל להתקרב, לכן לא מופיע בה "והזר הקרב יומת", ולכן מופיע "אהל מועד" כמבטא את המסגרת הכללית. דבר זה הוא כנגוד לכהנים, שהעבודה של שמירת המקדש שלהם היא עבודה "חיובית" מפני כבוד השכינה שמרזזה בקדש הקדשים בארון, ולכן הבטוי הוא "מקדש", ומוכן מדוע נאמר "והזר הקרב יומת" – מפני שיש בשמירה זו מימד של עבודה חיובית ולא רק של מניעת בני ישראל מלקרב אל הקדש.
 בראב"ד בתמיד מצאתי רמז לדרך הזו, וז"ל: "וצריך לשמור הכהנים במקום הקדש ממש, וכדאיתא בספרי כמו שהביא גם בפרושו הרב שמואל החסיד כדכתיב 'אתה ובניך אתך לפני אהל מועד' הכהנים מבפנים ולויים מבחוץ".

4. היחס בין מקום שמירת הכהנים למקום שמירת הלויים.

במשנה בריש תמיד שנינו: "בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש: בבית אבטינס, בבית הניצוץ, ובבית המוקד. בית אבטינס ובית הניצוץ היו עליות, והרובים שומרים שם. בית המוקד – כיפה ובית גדול היה מקף רובדים של אבן. וזקני בית אבטינס שם ומפתחות העזרה בידם וכו'". וכהמשך למשנה הנ"ל שנינו במשנה בריש מדות: "בשלשה מקומות הכהנים שומרים... והלויים בעשרים ואחד מקום: חמשה – על חמשה שערי הר הבית, ארבעה – על ארבע פנותיו מתוכו, חמשה – על חמשה שערי העזרה, ארבעה – על ארבע פנותיה מבחוץ, ואחד בלשכת הקרבן, ואחד בלשכת הפרכת, ואחד לאחורי בית הכפרת".
 נחלקו הרמב"ם והסמ"ג, האם בשלשת המקומות, ששמרו הכהנים שמרו גם הלויים ולמעשה הלויים שמרו בעשרים וארבעה מקומות.
 הרמב"ם²⁰: כותב: "מצות שמירתו, שיהיו הכהנים שומרים מבפנים והלויים מבחוץ, וכ"ד עדה שומרים אותו בכל לילה תמיד בכ"ד מקומות, הכהנים בג' מקומות והלויים בכ"א מקום."

לעומתו כותב הסמ"ג²¹: "...אף בבית אבטינס ובית הניצוץ ובית המוקד היו גם הלויים שומרים וטפלים לכהנים, כמו שנאמר: 'ללו עליך וישרתוך' במקום שהיו עליות היו הכהנים

18. במדבר ג' י'.

19. פי"ח ז'.

20. כפ"ח שם ה"ד.

21. בעשין קס"ה.

שומרים מלמעלה ולויים מלמטה, ובבית המוקד היה כהן מבפנים ובן לוי מבחוץ, כדמפרש בתמיד במידות, שהלויים שומרים בכ"א מקומות... ועל ה' שערי העזרה חוץ לעזרה ובשני השערים האחרים היו כהנים ולויים שומרים כאשר בארנו...". יוצא איפוא לפי הסמ"ג, שהלויים שמרו בכ"ד מקומות (עיין ברא"ש בריש מדות שנסתפק בנ"ל).

נראה, שלפי תפיסת הסמ"ג גדר שמירת הלויים – "טפלים לכהנים", ושמירת הכהנים והלויים זהה באופיה.

ביחס בין מקום הכהנים למקום הלויים מצינו שני תאורים. האחד במשנה במדות והשני בספרי, ויש מקום לדון ביחס ביניהם ובמשמעותם. בספרי²² שנינו: "ואתה ובניך אתך לפני אהל מועד' הכהנים מבפנים ולויים מבחוץ או אלו ואלו מבפנים! ת"ל: 'ונלוו עליך ושמרו את משמרת אהל מועד'. הא מה ת"ל 'ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות? הכהנים מבפנים ולויים מבחוץ". וכך פסק הרמב"ם²⁰ (הובא לעיל).

בגמ' בתמיד²³ מובאת המשנה במדות²⁴: "ושבצפון – שער הניצוץ, וכמין אכסדרה היה ועליה בנויה על גביו, שהכהנים שומרים מלמעלן והלויים מלמטן ופתח היה לו לחיל...". ובהמשך הגמ' מובאת ברייתא המבארת את מקור המשנה, וז"ל: "תנו רבנן – 'וילוו עליך וישרתוך' בעבודתך הכתוב מדבר. אתה אומר בעבודתך הכתוב מדבר או אינו אלא בעבודתם? כשהוא אומר 'ונלוו עליך ושמרו לכל כליו ולכל עבודתו' הרי בעבודתם אמור, הא מה אני מקיים 'וילוו עליך וישרתוך'? בעבודתך הכתוב מדבר. הא כיצד? כהנים שומרים מלמעלה ולויים מלמטה."

הסמ"ג הנ"ל מפרש "למעלה" ו"למטה" בבית אבטינס ובבית הניצוץ שהיו בו עליות, ו"בחוץ" ו"בפנים" לגבי בית המוקד.

ברור, שהרמב"ם הסובר שבבית אבטינס, בית הניצוץ ובית המוקד היו רק כהנים לא יכל לפרש "למעלה" ו"למטה" כסמ"ג, ולא "בפנים" ו"בחוץ" כסמ"ג, ומוכן היטב מדוע הרמב"ם הביא רק את תאור הספרי, "הכהנים מבפנים ולויים מבחוץ" כתאור כללי של עשרים ואחד המקומות של הלויים ביחס לשלשת המקומות של הכהנים. אם נתבונן בעשרים ואחד המקומות נמצא שרובם נמצאים בחוץ ביחס לשלשת המקומות של הכהנים. ברם, צ"ע לגבי שלשה שומרים של הלויים, שלפי המשנה במדות שמרו בתלקים היותר פנימיים והם: "ואחד בלשכת הקרבן, ואחד בלשכת הפרכת, ואחד לאחורי בית הכפורת".

"לשכת הקרבן" – היא אחת מתוך ארבע הלשכות של בית המוקד הנמצאות, לפי המשנה במדות²⁵, "מערבית דרומית". לפי המשנה (שם) שתי הלשכות שהיו בצד דרום היו בקודש (לעומת שתי הלשכות הצפוניות שהיו בחול) ובה היו הטלאים המבוקרים' ממום לקרבן

22. פרשת "קרח" פ"א.

23. בדף כ"ו ע"ב.

24. פ"א, מ"ה.

25. פ"א מ"ו.

התמיד, כמו ששנינו²⁶: "אין פוחתין משה טלאים המבוקרים בלשכת הטלאים". ואם כן, לכאורה, צ"ע מדוע שמרו הלויים בבית המוקד דוקא בלשכת הקרבן שהיתה בקדש? "לשכת הפרכת" – הרא"ש בפרושו מפרש: "שהיו אורגים בה את הפרכת". לגבי מקומה לא נצינו דיון בראשונים. ובעל "תפארת ישראל" כותב: "...ולא ידעתי מקומה וכפי הנראה היתה תוך ריוח העזרה, ואפשר שהיתה אחת מל"ח תאים שסביב ההיכל". ובספר "עזרת כהנים" מצאתי, שפרש: "...אך עכ"פ לכאורה משמע שהיתה בעזרת גופה והוא מדהזכירה התנא באמצע, בין לשכת הקרבן ובית אחורי בית הכפורת, שהם היו בעזרה כידוע לדעת המפרשים ז"ל דס"ל דלשכת הקרבן הוא לשכת טלאי קרבן דמשנה ו'. אך לפ"ז צ"ל שהיתה בנויה בעובי כותל העזרה וכאותן שתי לשכות של שער ניקנור... ע"ש. ואם כדבריהם, קשה מאוד מדוע הלויים שמרו שם, הרי מדובר בעזרה שהיא פנימה ואינה מקום שמירת הלויים?

"אחורי בית הכפורת" – הכוונה אחורי קדש הקדשים בעזרה. ולכאורה צ"ע טובא – מה תפקידו של הלוי באותו מקום דוקא?

לפי מה שחדשנו לעיל בטעם ובאופי שמירת הלויים, נלע"ד, שניתן לפתור את שלשת הקשיים.

הרא"ש במדות מפרש: "אחורי בית הכפורת – לשכה א' היתה במערב והיה לול קטן בכתל מערבי פתוחה מקדש קדשים לאותה הלשכה, והלשכה היתה פתוחה לעזרה כנגד הלול להכשיר אחורי בית הכפורת לשחיטת קדשים, וקרינן ביה 'פתח אהל מועד' כדאיתא בפרק איזהו מקומן²⁷". לפי הנ"ל המטרה של שמירת הלויים היא, שזר לא יקרב, ואם כן תפקיד הלוי מאחורי בית הכפורת הוא למנוע כניסה לקדש הקדשים דרך הלול.

לגבי לשכת הקרבן ניתן להבין ע"פ דברי "המפרש" בריש תמיד²⁸ הכותב: "אחד בלשכת הקרבן – באותה לשכה נותנים הקרבנות המבוקרים והוא חוץ לעזרה ושער היה לה". ואם כן לפי דברי "המפרש" היה שער שדרכו הביאו את הבהמות המיועדות לקרבן, ואם כן תפקיד הלוי היה כבשאר שערי העזרה – למנוע מזר שיקרב למקומות שאסור לו לקרב. אולי ניתן להעלות השערה, שהשומר בלשכת הקרבן תפקידו למנוע מהטלת מום בקדשים. לגבי לשכת הפרכת הבאנו לעיל, שלא ברור מקומה. ברם ברור, שהיו יושבות בה נשים, שהיו אורגות את הפרכת. ואם כן מסתבר, שאם היתה בחומת העזרה היה בה פתח לעזרה כמו בלשכת הקרבן, כדברי "המפרש", ואם כן ברור מה עשה שם השומר. ברם, גם אם היתה בתאי ההיכל, כדברי ה"תפארת ישראל", מוכן היטב מדוע היה שם שומר, מפני שהנשים היו אורגות את הפרכת, ולפי רש"י בקדושין²⁹ אין כניסה לנשים לעזרה, ואם כן תפקיד השומר היה למנוע הסתובבות הנשים בעזרה שלא לצורך. (וגם לפי תוס' בקדושין ניתן לומר שתפקיד השומר למנוע הסתובבות, וכדבריו שם: "שהרי בזיון הוא").

(צ"ע בדברי ה"תפארת ישראל" מדוע ארגו את הפרכת דוקא בתאי ההיכל והרי "אין ישיבה בעזרה"? ואכמ"ל).

26. ערכין פ"ב מ"ה.

27. דף נ"ה ע"ב.

28. דף כ"ו ע"ב.

29. דף נ"ב ע"ב.

5. גיל השמירה, חילוק בין אופי השמירה בבית המוקד לאופי השמירה בבית אבטינס ובבית הניצוץ.

במשנה בריש תמיד שנינו: "בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש: בבית אבטינס, בבית הניצוץ ובבית המוקד. בית אבטינס ובית הניצוץ היו עליות, והרובים שומרים שם. בית המוקד – כיפה, ובית גדול היה מקף רובדים של אבן, וזקני בית אבטינס שם, ומפתחות העזרה בידם, ופרחי כהונה איש כסתו בארץ...".

בגמ' על אתר³⁰ דנים ביחס בין "רובים" ל"פרחי כהונה", וז"ל הגמ' שם: "פרחי כהונה איש כסתו בארץ. אמאי התם קרי להו רובים הכא קרי להו פרחי כהונה? אמרי – אין, התם דלא מטו למעבד עבודה קרי להו רובים, הכא דמטו להו למעבד עבודה קרו להו פרחי כהונה...". בהסבר "לא מטו למעבד עבודה" וממילא בהסבר "רובים" נחלקו הראשונים לשתי שיטות עקריות:

א. המדובר בכהנים פחותים מבני י"ג שנים, שהרי מעיקר הדין כהן בן י"ג רשאי לעבוד.
ב. המדובר בכהנים יותר מבני י"ג ופחותים מבני כ'.

בדרך הראשונה הלכו: "המפרש", הרא"ש, הראב"ד ורגמ"ה בפרושו הראשון. "המפרש" כותב: "והרובין שומרים שם – רובין קרי כהנים שלא הגיעו עדיין לעשות עבודה כגון פחותים מ"ג שנה כמו ז'גדל הנער³¹, ומתרגמינן 'ורבא רביא', ולפי שעדיין לא הגיעו לעשות עבודה עבדינן להו שומרים, שאותן שיכולים לעבוד אינן רוצים לשמור, ועוד הואיל ויכולין לעבוד אין אנו מניחין אותן לשמור".

ובדומה הרא"ש בתמיד מפרש: "והרובים ילדים כמתרגם 'ילד' רביא' שלא הגיעו לעבודה והם זריזים לעלות בעליות לפיכך שומרים שם". ובדומה לכך בראב"ד וברגמ"ה ע"ש. בדרך השניה הלכו הרמב"ם, רגמ"ה בפרושו השני והמאירי. וז"ל הרמב"ם בפה"מ שם: "ונתבאר בתלמוד כי הרובין והם היורים הם אשר קראם פרחי כהונה". ובדומה לכך מצינו ברגמ"ה ובמאירי, שמסבירים "לא מטו למעבד עבודה" לא כהגדרה בגברא אלא "זמן הראוי לעבודה", וז"ל רגמ"ה: "ואית דמפרשי – התם דתחילת לילא הוא דלא חזו לעבודה כשמתחילין שם לשמור להכי קרי להו רובים, והכא דכבר סמוך הוא לזמן עבודה לתרום המזבח קרי להו פרחי".

וז"ל המאירי: "והרובים שומרים שם – פי' מלמדים לירות בקשת ובחצים מלשון 'רובה קשת', והתבאר בגמ' שהן הן פרחי כהונה אלא בזמן שאינו ראוי לעבודה הוא קורא אותם רובים ובזמן הראוי לעבודה הוא קורא אותם פרחים...".

ה"משנה למלך"³² מקשה על השיטה הראשונה, וז"ל: "...ואני תמיה על זה דאיך יתכן דמצוה זו שהיא שמירת המקדש שהיא מצות עשה יניחו אותה לעשות לקטנים שאינן בני מצוה, וכי תימא שהמצוה מתקיימת בשמירת הלויים, הא ליתא דהא מקרא מלא הוא

30. דף כ"ז ע"ב.

31. שמואל א' ב'.

32. פ"ח הלכות "בית הבחירה" ה"ה.

שהכהנים יהיו שומרים וכדאיתא בגמ' ריש מסכת תמיד. ומיהו לזה היה אפשר לומר דבבית המוקד השומרים לא היו קטנים דהא התם לא קתני רובין כי אם פרחי וכמו שעוד נעמוד על זה וא"כ הרי מתקיימת מצות שמירה התם, ומיהו אין דעתי מתיישבת בזה, דהא מקרא ילפינן דכהנים ישמרו בג' מקומות מדכתיב 'אהרן ובניו' וא"כ מן הדין ראוי דהשומרים יהיו בני מצוה. והנראה אצלי דהא דקאמר הכא דלא מטו למעבד עבודה היינו, שהם פחותים מעשרים שנה וכמו"ש רבנו בפרק ה' מהלכות כלי המקדש דין ט"ו: 'וכשיגדל הכהן ויעשה איש הרי הוא כשר לעבודה אבל אחיו הכהנים לא היו מניחין אותו לעבודה עד שיהיה בן עשרים שנה.' ע"כ. ולאלו הוא דקרי להו הכא רובין, דהיינו שהן ראויין לעבודה אלא שהכהנים אין מניחין אותן לעבוד והיו עושין אותן שומרים".

"המנחת חינוך"³³ העלה שני תרוצים להשיב על קושיות המ"ל, וז"ל: "...עיקר המצוה הוא על הב"ד של כהנים או על הב"ד של ישראל... ואיני מבין התמיה הזאת, דבכה"ג מצינו בפרק י' מהלכות מעה"ק, דמבואר שם בתחילת הפרק דאכילת קדשי קדשים הוא מצות עשה ונחשבים בכלל התרי"ג. בפתחה למעה"ק ובהלכה י"ז מבואר דקטן מותר להאכילו קדשי קדשים חזינן אף דהיא מ"ע מניחין לעשות לקטנים אף שהם אינם בני מצוה ואע"פ שאינם חייבים מ"מ המצוה נתקיים ה"נ המצוה נתקיים אף בקטנים, ע"כ נראה דיוצאים ג"כ ע"י חש"ר".

מדברי ה"מנחת חנוך" למדנו שני תרוצים:

- א. המצוה על ב"ד ולא על "הרובה" השומר.
 - ב. אפילו אם המצוה מוטלת על השומר גם קטנים יכולים לקיים את המצוה. לגבי התרוץ הראשון קשה: הרי סוף כל סוף צריך, שהשומר יקיים את המצוה בתור שליח ב"ד גם אם המצוה על ב"ד, ואם רוצים ללכת בדרך זו חייבים לומר, שאין במעשה השמירה מימד של עבודה. גם התרוץ השני קשה, שהרי יש להבדיל בין מצוה לעבודה, ואכילת קדשים מוגדרת כמצוה ואינה מוגדרת כעבודה חיובית המעכבת את הקרבן ולכן כשירה בקטנים.
- נלע"ד, שכל תרוץ והסבר לדרך הראשונה חייב להיות בנוי על נקודת ההנחה, שהשמירה איננה עבודה חיובית, אלא מעשה טכני של עמידה, שעצם העמידה והנוכחות היא הכבוד.

חילוק בין אופי השמירה בבית המוקד לאופי השמירה בבית אבטינס ובבית הניצוץ שיטת הראב"ד.

המ"ל העלה בה"א לחלק בין שמירה בבית המוקד לבין השמירה בבית אבטינס ובית הניצוץ, ומצות שמירה מתקיימת בבית המוקד, ודחה שהרי הגמ' לומדת שצריך שמירה בג' מקומות (הרא"ש חילק חלוק טכני בין בית המוקד שאין בו עליות לבית אבטינס ובית הניצוץ שהיו עליות, ולכן הרובים שמרו שם בגלל הקושי של הטיפוס בעליות).

הראב"ד בפרושו לתמיד כותב: "והטעם נראה לי מפני שבוה המקום בבית המוקד היה צריך יותר בני דעת לשמור מפני מקום חשוב וקדש היו יותר מהנהו ב' מקומות מפני שהיה קצת בית המוקד בעזרה כמו שאנו עתידין לצייר לקמן בפ"ג מ"ד, ואע"פ שלא היה

קדוש קדושת העזרה מ"מ כיון שהיה בנוי בתוך העזרה החמירו ביותר משאר מקומות, וא"נ משום דשני שערים לבית המוקד בעיא בגמ' ואפ"ה לא הוה ליה אלא חד שימור היה צריך בן דעת יותר דהיינו גדולים שהיו לעבודה...".

הראב"ד חילק בין בית המוקד לשאר המקומות באחת משתי דרכים: או שההבדל ברמת הקדושה גורם להבדל בין רובים לפרחי כהונה, או שההבדל אינו מהותי אלא שבבית המוקד היה צריך יותר אחריות בגלל מספר שערים.

לגבי הדרך הראשונה שנקט הראב"ד, נחלקו הראשונים האם בית המוקד היה חלקו בעזרה.

רש"י ביומא³⁴ סובר כראב"ד, שחצי מן הבית כחול וחצי בקדש, וכמו"כ סובר תו"י ביומא³⁵ ע"ש. ואילו הרמב"ם³⁶ סובר שכולה היתה בחוץ בין העזרה והחול, ברם לפי הרמב"ם הנ"ל לא היה הבדל בשמירה בין בית המוקד לשאר מקומות.

אם נרצה לחלק בין בית המוקד לשאר מקומות, ניתן לחלק ע"פ יעודו של בית המוקד והיא המדורה הנסקת בתוכו וע"פ מקומו בצפונה של העזרה (רמב"ם שם) (קדשי הקדשים נשחטים בצפון) בצד מקום המזבח (ריטב"א³⁷), ואם כן ניתן לראות בשמירת בית המוקד שמירה חיובית מעצם מקומה. (מיקום השומרים בבית המוקד היה למטה ואילו בית אבטינס ובית הניצוץ היו עליות ולפי ר"ש חסיד ור"י ב"ר שמואל המופיע בראב"ד בריש תמיד שמרו בעליות מפני שלא נתקדשו, והראב"ד חולק. ע"ש)

6. זמן השמירה.

ביחס לזמן השמירה נחלקו הראשונים לשתי שיטות.

א. שיטת הרמב"ם והרמב"ן.

ו"ל הרמב"ם³⁸: "ושמירה זו מצותה כל הלילה", וכן משמע מהרמב"ן³⁹.

ב. שיטת הרא"ש ו"המפרש".

ז"ל הרא"ש בפירושו לתמיד: "שלא יסיחו דעתם ממנו לא ביום ולא בלילה". נראה, שהרמב"ם והרמב"ן הסוברים בטעם השמירה מפני הכבוד, א"כ ביום שיש עבודה, הם סוברים שאין צורך בשמירה. ברם הרא"ש לשיטתו, שמסביר את טעם השמירה "שלא יסיחו דעתם ממנו", סובר שהדין חל ביום ובלילה (ואולי הרא"ש לא התכוון שישנה שמירה ביום ובלילה אלא דאם ישמרו בלילה נמצא ביום עובדים ובלילה שומרים, ואין היסח הדעת מן

34. דף ט"ז ע"ב.

35. דף כ"ח ע"א.

36. פ"ה הלכות בית הבחירה ה"ט.

37. יומא ט"ז ע"ב.

38. הלכות בית הבחירה פ"ח ה"ב.

39. במדבר פ"א פסוק נ"ג.

המקדש. וצ"ע), ו"המפרש" שכתב שזהו גזה"כ שלא יגנבו, ברור שגם ביום יש חשש גניבה ולכן כתב ביום ובלילה.
 לפי השיטה הנ"ל ביסוד שמירת הלויים שור לא יקרב בודאי עיקר השמירה היתה צריכה להיות ביום.

החפץ חיים ב"לקוטי הלכות" ב"זבח תודה" מביא ראייה לדין ה"מפרש": "מדסמך הגמ' ענין זה על מה דכתיב 'והחונים לפני המשכן קדמה וכו'" דהמעין בקרא ד"ללו עליך וישרתוך' וברש"י שם 'ראה, דעיקר השמירה היא שלא יבא איש זר ליכנס באהל מועד וליגע בעניני המקדש וא"כ היה צריך לשמור גם ביום".

יהי רצון ששומר ישראל

יחזיר את העבודה של שמירת הכהנים והלויים

במהרה בימינו.

יחזיר את העבודה של שמירת הכהנים והלויים

במהרה בימינו.

יחזיר את העבודה של שמירת הכהנים והלויים

במהרה בימינו.

יחזיר את העבודה של שמירת הכהנים והלויים

במהרה בימינו.

יחזיר את העבודה של שמירת הכהנים והלויים

במהרה בימינו.

יחזיר את העבודה של שמירת הכהנים והלויים

במהרה בימינו.

יחזיר את העבודה של שמירת הכהנים והלויים

במהרה בימינו.